

2. Джежелей О.В. Навчаємо слухати, говорити, читати. *Початкова школа*, 1994. № 6. С. 17.
3. Круль Л., Городецька О. Читацький інтерес як складова дитячого читання та читацької культури. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: збірник наукових праць*. Івано-Франківськ, ПП Бойчук А. Б., 2019. № 3. Частина 2. С. 119-125.
4. *Розвиток читацьких інтересів засобами аналізу та інтерпретації художнього твору: енциклопедія* [автор-упоряд. В.А.Юрчак]. Черкаси : ЧОПОПП, 2013. 32 с.
5. Розмова Софії Заклецької з Мар'яною Савкою, співзасновником “Великого Їжака”. Мар'яна Савка: “Наша дитяча література принципово відрізняється від інших дитячих літератур перш за все чудовою дитячою поезією”. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2012/01/17/140506.html> (Дата звернення: 24.10.2019).
6. Савченко О. *Літературне читання*. 3 клас. К.: “Освіта”, 2013. 198 с.

References

1. Volfavska T. Stanovlennia interaktyvnykh umin yak psykholohichna problema intehratsii osobystosti v suspilne zhyttia. *Pedahohika i psykholohiia*, 2002. № 4.
2. Dzhzheliei O.V. Navchaiemo slukhaty, hovoryty, chytaty. *Pochatkova shkola*, 1994. № 6. S. 17.
3. Krul L., Horodetska O. Chytatskyi interes yak skladova dytiachoho chytannia ta chytatskoi kultury. *Informatsiyni biuleten kafedry fakhovykh metodyk i tekhnolohii pochatkovoї osvity: zbirnyk naukovykh prats*. Ivano-Frankivsk, PP Boichuk A. B., 2019. № 3. Chastyna 2. S. 119-125.
4. *Rozvytok chytatskykh interesiv zasobamy analizu ta interpretatsii khudozhnoho tvoruu: entsyklopediia* [avtor-uporiad. V.A.Iurchak]. Cherkasy : ChOIPOPP, 2013. 32 s.
5. Rozmova Sofii Zaklets'koi z Marianoiu Savkoiu, spivzasnovnykom “Velykoho Yizhaka”. Mariana Savka: “Nasha dytiacha literatura pryntsyypovo vidrizniaietsia vid inshykh dytiachykh literatur persh za vse chudovoiu dytiachoiu poeziieiu”. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2012/01/17/140506.html> (Data zvernennia: 24.10.2019).
6. Savchenko O. *Literaturne chytannia*. 3 klas. K.: “Osvita”, 2013. 198 s.

Одержано статтю: 18.09.2019

Прийнято до друку: 11.10.2019

УДК 376 – 056.36

DOI: 10.15330/esu.17.346-351

Тетяна Кудярьська,

викладач, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Tetiana Kudziarska,

Lecturer, Vasyl Stefanyk Precarpathian National university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
tetianakudziarska@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

THEORETICAL AND PRACTICAL APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION: CURRENT RESEARCH

Стаття присвячена аналізу праць вітчизняних вчених, які займалися вивченням питання впровадження інклюзивної освіти в Україні, визначення основних категоріальних понять, теоретико-методологічних основ формування новітніх підходів до організації освітнього процесу в інклюзивних закладах, аргументації доцільності застосування специфічних навчально-виховних засобів. Особлива увага у статті приділяється проблемі кадрового забезпечення інклюзивної освіти, необхідності створення команди фахівців для спільної роботи з дитиною з особливими освітніми потребами в кожному випадку зокрема. Наведено приклади структури готовності майбутніх фахівців до роботи в початковій школі як з здоровими дітьми, так і з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами (ООП), інтеграція дітей з особливостями психофізичного розвитку, показники готовності педагогів до роботи із дітьми з ООП.

The article is devoted to the analysis of the works of Ukrainian scientists who were engaged in studying of the issue of inclusive education implementation in Ukraine.

The number of children with special educational needs is increasing every year in Ukraine. These are children with disabilities, gifted children and children with features of psychophysical development. For such a category of children, traditional approaches to education are not suitable, as outdated post-Soviet approaches to education do not correspond to the physical and intellectual abilities of children, do not take into account the peculiarities of their perception, the area of immediate development.

The organization of education of this category of children was began to engage in Ukraine relatively recently, in the twentieth century. Accordingly, the categorical apparatus is not fully prescribed, the theoretical and methodological foundations of the formation of the newest approaches to the organization of educational process in institutions with inclusive education are not covered, the approaches to work with children with special needs are not clearly defined.

A number of Ukrainian scientists, such as O. Balakhonova, L. Biletska, V. Zasenka, A. Kolupayeva, Y. Nayda N. Teplova and others, have studied the problems of inclusive learning, the tendencies of its implementation and the main stages of its implementation in educational institutions. In their works researchers consider the change of value orientations in education, the change of the educational paradigm to the humanistic, which causes the consideration of inclusive education as an innovative tendency in modern education. They paid special attention to the issues of improving the content, forms and technologies of educational activities, the argumentation of the expediency of the use of specific educational means. Each of the scientists studied a specific segment of the problem, based on the foreign experience of their colleagues.

The author of the article argues that at the present stage of updating of the traditional forms of education and upbringing of children with special educational needs, changes in the vocational training of future teachers become necessary.

The article focuses on the problem of inclusive education staffing, the need to create a team of specialists to work together with a child with special educational needs in each case in particular. After all, effective cooperation of teachers and families of children with special needs is extremely important for the successful implementation of inclusive programs in educational institutions. Team partnerships provide the receiving of comprehensive, coordinated, flexible, affordable and relevant services.

The need for training of inclusive education personnel is substantiated in a number of scientific works of scientists from different fields of science, which the author mentioned in the article. Thus, in their research, they explored the issue of preparing of future professionals to fulfill their professional responsibilities in inclusive education. In particular O. Gnoevska and S. Mironova considered the training of specialists of psychological and pedagogical profile, I. Demchenko and Z. Shevtsiv described the problems of preparation of teachers of primary classes, O. Martynchuk focused on training of specialists of special education, G. Pershko studied the issues of preparation of social pedagogues and N. Sofij argued the need of students' integrated support with special educational needs.

Key words: *children with special educational needs (SEN), integration of children with features of psychophysical development, indicators of teachers' readiness to work with children with SEN.*

Постановка проблеми. Сучасні наукові дослідження проблем запровадження інклюзивної освіти свідчать про зосередженість науковців на теоретико-методологічних основах формування новітніх підходів до організації освітнього процесу, удосконалення змісту, форм і технології освітньої діяльності, аргументацію доціль-

ності застосування специфічних навчально-виховних засобів. Фахівці підкреслюють маловивченість уніфікованого підходу до вивчення проблем інклюзивної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчанню осіб з особливими потребами активно почали приділяти увагу як зарубіжні, так і вітчизняні учені в ХХ столітті. Так, аналіз різних аспектів інтеграції осіб з особливими потребами в суспільство через отримання ними вищої освіти розглядала О.Дікова-Фаворська; доступність вищої освіти для дітей-інвалідів досліджувала О.Ярська-Смірнова та П.Романова; про дистанційну форму навчання та її ефективність у професійній підготовці осіб з особливими освітніми потребами писав С.Андрійчук у своїх працях.

Метою статті є вивчення та узагальнення досвіду вітчизняних вчених щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Освіта дітей із особливостями психофізичного розвитку, на сьогодні, є однією з найбільш актуальних проблем у системі освіти. Ця проблема нагальна з цілого ряду причин: значне збільшення кількості дітей з порушеннями розвитку, недосконалість нормативно-правової бази, архітектурна непристосованість приміщень закладів освіти, академічна перевантаженість навчальних програм, які важко адаптувати до потреб та можливостей дитини з порушеннями у розвитку, негативне відношення батьків здорових дітей, низька обізнаність педагогів закладів освіти про проблему в цілому, про дієві методи та прийоми психолого-педагогічної корекції зокрема [1, с. 65].

Інклюзивна освіта у сучасних теоретичних і практичних дослідженнях визначається як:

- першочерговий напрям розвитку України в галузі соціальної політики;
- вектор забезпечення прав осіб з особливими потребами;
- інтегрований підхід до функціонування закладів освіти;
- фактор полівекторності щодо сприяння збагачення освітнього середовища (визнання людських відмінностей та повага до їх індивідуальних особливостей);
- забезпечення принципу доступності в навчанні;
- гармонізація відносин людей між собою через різні способи взаємодії осіб з особливостями у психофізичному розвитку [3, с. 172–174].

Фахівці в галузі корекційної педагогіки, дефектології, логопедії, загальної та практичної психології, медицини активно розглядають інклюзивну освіту як інноваційну тенденцію в сучасній освіті. Це зумовлено зміною ціннісних орієнтацій в освіті, зміною освітньої парадигми на гуманістичну (“школа для всіх”, “освіта для всіх”). В Енциклопедії освіти трактується інклюзивна освіта як система освітніх послуг, які базуються на принципі забезпечення реалізації прав дітей на освіту, зокрема дітей з особливостями психофізичного розвитку, та їх права навчатися за місцем проживання [4, с. 11].

Хочемо відзначити важливість дослідження А.Колупаєвої, яка в своїй монографії “Інклюзивна освіта: реалії та перспективи” висвітлила питання становлення й розвитку інклюзивної освіти в розвинутих країнах світу та країнах пострадянського простору і визначила концептуальні засади розвитку інклюзивної освіти в Україні [5].

Сутність ж поняття інклюзії та інклюзивного закладу освіти, для якого пріоритетним є принцип доступності у широкому трактуванні, подано на офіційному сайті Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”, який проблеми впровадження інклюзивної освіти вивчає ще з 90-х років ХХ століття. Педагоги фонду трактували інклюзивну школу, як заклад освіти для надання освітніх послуг через адаптацію

навчальних програм та планів, підбір доцільних методів і форм навчання та про необхідність співпраці з фахівцями з метою надання спеціальних послуг відповідно до різних потреб дітей [6].

Основоположні принципи тенденції впровадження інклюзивної освіти в Україні та основні етапи її впровадження в загальну середню освіту окреслено в працях Н.Теплової. О.Балахонова зауважує в свою чергу, що інклюзивна освіта для України є педагогічною інновацією, а тому натрапляє на низку труднощів, які значно утруднюють процес її впровадження [1, с. 62–76].

Проблеми інклюзивного навчання знаходять своє вирішення в теорії та практиці роботи вчителів-практиків і науковців, таких як Л.Білецька, В.Засенко, Ю.Найда, Т.Сак, О.Тараненко та інші. Проте питання підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку лише стає предметом наукового розгляду.

Ряд авторів, зокрема Е.Данілавічюте, А.Колупасва, С.Литовченко, вважають, що одним із завдань професійної освіти є перехід від парадигми викладання (передачі інформації) до парадигми навчання (передача компетенцій – потенціалу до дій), який допомагає навіть педагогам змінити власну поведінку [2, с. 30–44].

На сучасному етапі оновлення традиційних форм навчання і виховання дітей із особливими освітніми потребами (ООП) стає необхідним та потребує змін у професійній підготовці майбутніх педагогів. Медичні працівники, педагоги, батьки дітей та все суспільство в цілому знаходяться на перехресті різних точок зору, формуючи нову філософію ставлення до дітей з ООП. Полеміка щодо готовності нашого суспільства, педагогів і вихованців до прийняття “особливих” дітей не вщухає з часу впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в Україні.

Необхідність підготовки кадрового забезпечення інклюзивної освіти обґрунтовано у низці наукових праць вчених різних галузей науки. Так, у своїх дисертаційних дослідженнях розглядали питання проблем підготовки майбутніх фахівців до виконання професійних обов’язків в умовах інклюзивної освіти: спеціалістів психолого-педагогічного профілю (О.Гноєвська, С.Миронова), вчителів початкових класів (І.Демченко, З.Шевців), фахівців спеціальної освіти (О.Мартинчук), соціальних педагогів (Г.Першко), щодо інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами (Н.Софій).

Інклюзивне навчання висуває нові вимоги і до педагога. Він повинен володіти уміннями вибирати пріоритетні навчальні й корекційні завдання та напрями роботи; розробляти індивідуальну програму розвитку для кожної дитини з урахуванням нозологій; адаптувати навчальні плани, програмовий матеріал, методи навчання до індивідуальних потреб та можливостей дітей; вчасно орієнтуватися на їх соціальний досвід; розробляти різні прийоми для забезпечення полісенсорного сприймання матеріалу; створювати умови для соціальної адаптації дітей з ООП та здорових дітей, набуття ними навичок для соціальної взаємодії.

Важливе значення мають праці С.Миронової щодо дослідження диференційованого підходу до формування професійної готовності різнопрофільних членів команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку. Вчена акцентує увагу на складових підготовки педагогів до роботи в інклюзивних закладах, таких як формування ціннісних орієнтацій, подолання стереотипів суспільства щодо психофізичних порушень, розвиток психологічної готовності до роботи з дітьми з ООП, методична підготовка до корекційно-педагогічної діяльності в інклюзивному закладі, ведення ділової документації,

виховної роботи [7, с. 5]. В залежності від посадових обов'язків членів команди, зокрема вихователів ЗДО, вчителів початкових класів, учителів-предметників, практичних психологів, соціальних педагогів, асистентів вчителів, корекційних педагогів, має бути диференційованим формування педагогічної компетентності.

Про основні компоненти корекційно-педагогічної компетентності педагога (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний і операційний) говорила О.Гноєвська у своєму дослідженні під час розкриття напрямів та етапів формування корекційно-педагогічної компетентності вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти.

Сутність та структуру готовності майбутнього фахівця до початкової школи проаналізувала у своєму дисертаційному дослідженні І.Демченко, визначивши структурними компонентами готовності місіонерський, компетентнісний та само-регулятивний. Вона ж визначила педагогічні умови підготовки педагогів до зазначеної діяльності.

Питання підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в освітньому інклюзивному середовищі через визначення умов і технологій здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти розглядала у своєму науковому дослідженні О.Мартинчук. Вчена вперше обґрунтувала теоретично і розробила науково-методологічні засади модернізації професійної підготовки майбутніх педагогів зі спеціальної освіти, визначила та обґрунтувала структуру і зміст компонентів готовності студентів до професійної діяльності в освітньому інклюзивному середовищі, встановила відповідно до них критерії та показники сформованості готовності. Пройшла апробацію модель підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в освітньому інклюзивному середовищі, спроектована О.Мартинчук, та за результатами впровадження розробленої системи висвітлено у її працях динаміку формування компонентів до цього виду діяльності.

У своєму науковому дослідженні Г.Першко здійснила аналіз змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей із особливостями психофізичного розвитку в середовище закладів освіти. Вченою розроблено теоретико-методологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до зазначеного виду діяльності після визначення нею компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності студентів.

Н.Софій після аналізу організаційно-педагогічних умов інтегрованого супроводу дітей із ООП в закладах освіти висвітлила в своєму дисертаційному дослідженні основні підходи до надання додаткової підтримки “особливим” дітям та визначила механізми їх реалізації. Нею розроблено педагогічно-методологічний інструментарій, завдяки якому стало можливим визначати рівень розвитку компетентностей основних ключових осіб, які задіяні у здійсненні інтегрованого супроводу дітей із ООП, запропоновано модель інтегрованого супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання після обґрунтування організаційно-педагогічних умов цієї діяльності [8, с. 15].

У процесі наукового дослідження О.Кас'яненко конкретизувала зміст понять “готовність до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії”, “компетентність майбутнього вихователя до організації інклюзивної освіти” та здійснила аналіз трьох основних моделей організації освіти для дітей із ООП (скандинавсько-американська, європейська та російська).

Висновки. Аналізуючи вищезгадані праці, можемо стверджувати, що вивчення проблем інклюзивної освіти, зокрема в аспекті підготовки педагогічних кадрів

(вчителів початкових класів, вихователів ЗДО, практичних психологів, соціальних педагогів, корекційних педагогів, асистентів вчителів) до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, викликає інтерес сучасних українських учених. Науковці задіяні до практичної реалізації завдань модернізації системи освіти осіб з особливими освітніми потребами. Важливість досліджень є як у розробці теоретико-методологічних основ впровадження інклюзивної освіти в Україні, так і в проведенні експериментально-практичних досліджень щодо функціонування розроблених моделей підготовки майбутніх фахівців до роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивної освіти.

Література

1. Балахонова О.В. Проблеми інклюзивної освіти в Україні // Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: [монографія] / Колектив авторів; відп. ред. Г.В.Давиденко. – Вінниця, 2016. 242с.
2. Данілавічюте Є.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Є.А. Данілавічюте, С.В. Литовченко.; за заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: А.С.К., 2012. – 360с. (Серія “Інклюзивна освіта”).
3. Москалюк О.І. Інклюзивна освіта в контексті проблем, суперечностей та перспектив // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: “Педагогіка. Соціальна робота”. – 2017. – Випуск 1 (40). С.172-174.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с, с.11.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А. Колупаєва. – К.: Самміт-книга, 2009. – 272с.
6. Інклюзивна освіта: основні положення / Офіційний сайт Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”. – Режим доступу: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=2>.
7. Миронова С.П. Реалії та перспективи забезпечення інклюзивної освіти фахівцями. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 32. Ч. 2. С. 5-10.
8. Софій Н.З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2017. 23 с.

References

1. Balakhonova O.V. Problemy inkluzyvnoi osvity v Ukraini // Inkluzyvna osvita: dosvid i perspektyvy: [monohrafiia] / Kolektyv avtoriv; vidp. red. H.V.Davydenko. – Vinnytsia, 2016. 242 s.
2. Danilavichutie Ye.A. Stratehii vykladannia v inkluzyvnomu navchalnomu zakladi: navchalno-metodychnyi posibnyk / Ye.A. Danilavichutie, S.V. Lytovchenko.; za zah. red. A.A. Kolupaievoi. – K.: A.S.K., 2012. – 360s. (Seriiia “Inkluzyvna osvita”).
3. Moskaliuk O.I. Inkluzyvna osvita v konteksti problem, superechnostei ta perspektyv // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia: “Pedahohika. Sotsialna robota”. – 2017. – Vypusk 1 (40). S.172-174.
4. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H. Kremin. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 1040s, s.11.
5. Kolupaieva A.A. Inkluzyvna osvita: realii ta prespektyvy: [monohrafiia] / A.A. Kolupaieva. – K.: Sammit-knyha, 2009. – 272s.
6. Inkluzyvna osvita: osnovni polozhennia / Ofitsiinyi sait Vseukrainskoho fondu “Krok za krokom”. – Rezhym dostupu: //ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=2.
7. Myronova S.P. Realii ta perspektyvy zabezpechennia inkluzyvnoi osvity fakhivtsiamy. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykhohohiia. – Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2016. Vyp. 32. Ch. 2. S. 5-10.
8. Sofii N.Z. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy intehrovanoho suprovodu uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyvnomu navchalnomu zakladi: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv, 2017. 23s.

Одержано статтю: 26.09.2019

Прийнято до друку: 17.10.2019